

<http://lib.iitta.gov.ua/729005/>

10. Yershova, L., & Hrytsenok, I. (2024). Metodyka konsultuvannia здобувачів професійної освіти з молодіжного підприємництва у контексті реалізації тисліє сталого розвитку. *Innovatsiina profesiina osvita*. – Vypusk 6(19). Profesiina osvita v umovakh staloho rozvytku suspilstva: monohrafiia / [za nauk. red. V.O.Radkevych, M.A.Pryhodiia]. – Kyiv: IPO NAPN Ukrainy, 176-198. <https://conference.ivet.edu.ua/index.php/1/issue/view/21/26>

11. Hrytsenok, I.A. (2025, bereznia 27-28). Kontseptualni zasady profesiinoi oriiientatsii y konsultuvannia z kariernoho rozvytku здобувачів факхової передvyshchoї osvity. V V.O. Radkevych (Red.). *Naukovo-metodychne zabezpechennia profesiinoi osvity i navchannia: materialy KhIX Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (zvitnoi)*, Kyiv, 27-28 bereznia. S. 328-334.

12. Hrytsenok, I.A. (2025, kviten 4). Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku teorii i metodyky profesiinoi oriiientatsii здобувачів факхової передvyshchoї osvity. *Rozvytok pedahohichnoi maisternosti maibutnoho pedahoha v umovakh osvitynich transformatsii: materialy V Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, m. Hlukhiv, S. 82-85. (0,2 avt. ark.).

13. Hrytsenok, I.A. (2025, 28-30 travnia). Intehratsiia tendentsii rynku pratsi u porforiiientatsiinu robotu ta konsultuvannia z kariery здобувачів факхової передvyshchoї osvity. *Rozvytok suchasnoi nauky ta osvity: realii, problemy yakosti, innovatsii: materialy VI Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, m. Zaporizhzhia, S. 350-355.

14. Karamushka, T. V. (2015). Profesiina kariera osobystosti: sutnist, osnovni vydy ta funktsii. *Teoretychni i prykladni problemy psykholohii*, (1), 181-190.

Авторське право ©2025 автори, всі права захищено. Автори погоджуються, що ця стаття залишається у відкритому доступі на умовах Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Отримано редакцією 25.07.2025 р.
Прийнято редакцією 25.07.2025 р.
Опубліковано 1.09.2025 р.

УДК 378.016.811

DOI: 10.31376/2410-0897-2025-2-58-123-130

ЛІНГВОМЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИНТАКСИСУ НАУКОВОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ТЕКСТУ

Кухарчук Ірина Олексіївна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

e-mail: irina.kyx24@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-2854-1429

У статті досліджено проблему синтаксичного оформлення науково-педагогічних текстів. Зазначено, що синтаксичні особливості наукового педагогічного тексту визначаються його функціональним призначенням – точно, чітко, обґрунтовано передати наукову інформацію у сфері освіти. Такий текст вирізняється структурною складністю, логічністю викладу, широким використанням складнопідрядних конструкцій, нейтральністю та безособовістю. Характерними рисами синтаксичної будови є вживання ускладнених простих речень із відокремленими й однорідними членами. Зазначені синтаксичні особливості слугують підвищенню інформативності тексту, відображають прагнення автора більш точно і зрозуміло передати іншим членам наукової спільноти складну наукову інформацію. У дослідженні доведено, що знання синтаксичних особливостей наукового тексту є необхідною умовою формування наукової, фахової, комунікативної компетентності здобувачів освіти.

Ключові слова: *текст, науковий стиль, науково-педагогічний текст, синтаксис, речення, наукова компетентність.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах формування академічної, фахової та комунікативної компетентності є ключовим завданням професійної підготовки здобувачів освіти. Одним із важливих компонентів цієї компетентності є вміння працювати з текстом як соціально-мовленнєвим явищем, комунікативною одиницею найвищого рівня, що обслуговує найрізноманітніші сфери спілкування. Для повноцінного аналізу тексту необхідно розуміти його типологію, тобто різновиди, що визначають його характерні риси. У лінгвістичній та методичній літературі тексти класифікують із урахуванням їх змісту і структури (опис, розповідь, міркування), за принципом ставлення адресата до предмета висловлювання (нейтральні й емоційно забарвлені), з точки зору мовленнєвого наміру мовної особистості (інформувальні, спонукальні тощо) [1; 2; 3; 4; 6] тощо. Але головною підставою для визначення типології текстів є можливість їх функціонування в певних сферах комунікації. У «Стилістиці української мови» за редакцією Л.І. Мацько функціональні стилі визначаються як «історично сформовані, суспільно усвідомлені різновиди загальнонаціональної літературної мови, які різняться принципами відбору та організації мовних засобів і частково самими мовними засобами відповідно до сфер спілкування» [8, с. 148]. Стилістична диференціація мови зумовлена розширенням сфери застосування мови, збільшенням її функцій та цілей її застосування мовною особистістю.

Науковий текст, як слушно зауважує Г. С. Онуфрієнко, наочно «демонструючи застосування морфолого-синтаксичних та лексико-граматичних конструкцій у їх “природному” оточенні для опису наукових концептів, є взірцем монологічного наукового мовлення та тією базою, на якій ґрунтується власне наукове висловлювання» [4, с. 21]. Науковий текст є не лише засобом фіксації знань, а й інструментом мислення, доведення, формулювання власної позиції. Для здобувачів вищої освіти він є основою участі в науковому дискурсі, написання кваліфікаційних робіт, статей, рецензій, проєктів. Саме тому опанування мовної і структурної грамотності наукового стилю є нагальною потребою, що безпосередньо впливає на якість освітнього процесу та подальшу професійну самореалізацію особистості.

Мовна організація наукового тексту, зокрема синтаксична, має на меті забезпечити точність, логічність, аргументованість і послідовність вираження думки. Синтаксис відіграє вирішальну роль у створенні структурованої, змістовно насиченої та об'єктивної форми презентації матеріалу. Вивчення синтаксичних особливостей такого тексту дає змогу краще зрозуміти принципи його побудови та ефективного сприйняття науковою спільнотою. Окрім того, аналіз наукового тексту сприяє розвитку критичного мислення, мовленнєвої культури, логіки викладу, уміння доводити власну думку відповідно до норм академічної доброчесності. В умовах цифровізації освіти та розширення інформаційного простору це питання набуває ще більшої актуальності, оскільки зростає роль самостійної роботи з текстами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному мовознавстві та лінгводидактиці проблема вивчення наукових текстів розглядається як одна з ключових у формуванні академічної компетентності здобувачів освіти. Сучасні науковці приділяють особливу увагу вивченню структурно-стилістичних особливостей наукового мовлення, принципам створення та аналізу наукових текстів, а також розробленню методичних підходів до розвитку академічного письма в студентів. Серед українських дослідників варто виокремити праці С. Єрмоленко, Ж. Колоїз, Л. Мацько, О. Семеног, які здійснили аналіз лінгвостилістичних характеристик наукового стилю, типових мовних конструкцій та розробили технології навчання здобувачів освіти наукового письма. Зокрема, О. Семеног акцентує на необхідності поглиблення в студентів знань про науковий стиль української мови, розширенні уявлення про наукову українську мову, мовні засоби наукових текстів, опанування технології роботи із сучасними українськими науковими текстами [7]. У роботах Л. Мацько науковий стиль розглядається як органічний складник професійної культури здобувачів вищої освіти, що вимагає формального й функціонального аналізу мовних одиниць. Проблема структурно-синтаксичних особливостей наукового тексту розглянуто в дослідженнях М. Заверюченко, М. Лухіної, Н. Писарської [5], П. Селігей [6], І. Холявко [9]. Автори звертають увагу на логіко-композиційну організацію тексту, використання складних синтаксичних конструкцій, переважання безособових і узагальнено-особових речень, наявність термінологічних зворотів, що забезпечують точність і об'єктивність викладу.

У методичному аспекті важливими є напрацювання з питань викладання курсів «Культура наукової мови» (О. Семеног, Н. Лисенко, Н. Піддубна, О. Тележкіна та ін.), «Академічне письмо» (О. Мартинюк, Т. Костирко, С. Ларенкова, І. Бондар, М. Жигалкіна), де акцентовано на основних принципах мовного оформлення наукової діяльності, лексичних і граматичних нормах української наукової мови, на формуванні в здобувачів освіти ефективних навичок побудови та культури читання наукового дискурсу, конспектуванні, анотуванні, реферуванні й рецензуванні наукових джерел та адаптації наукових текстів до різних комунікативних ситуацій (Н. Бабич, Г. Гайдаєнко, Г. Онуфрієнко та ін.).

Загалом аналіз наукових джерел засвідчує, що науковий текст розглядається не лише як форма передачі інформації, а як складна когнітивно-комунікативна структура, вивчення якої потребує міждисциплінарного підходу. Синтаксис науково-педагогічних текстів та стилістико-синтаксичні особливості їх побудови доки не стали предметом пильної уваги вчених. Водночас саме синтаксис є завершальною ланкою в мовному оформленні тексту, саме завдяки йому знаходять мовне вираження одиниці інших рівнів мови: лексичного та морфологічного.

Мета статті – розглянути синтаксичні особливості науково-педагогічних текстів; запропонувати вправи і завдання на заняттях з курсу «Культура наукової української мови» з метою формування наукової фахової компетентності в здобувачів освіти. Матеріалом для дослідження стали тексти власне наукового підстилю зі сфери педагогіки. Джерелом текстів слугував науковий журнал «Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка» – наукове фахове видання України, у якому публікуються основні наукові результати досліджень за педагогічними спеціальностями.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна наука, як і будь-яка інша, використовує науковий стиль мовлення, що характеризується об'єктивністю викладу, логічною структурованістю; аргументованістю тверджень, уживанням термінології, використанням розгорнутих синтаксичних конструкцій. Науково-педагогічний текст часто має описово-аналітичний або аналітико-синтетичний характер. Це обумовлює потребу в особливих синтаксичних формах, які дозволяють чітко структурувати складний теоретичний або

методологічний матеріал.

Основною метою наукового педагогічного тексту є передача достовірної, логічно впорядкованої та аргументованої інформації про педагогічні процеси, закономірності, досвід і результати досліджень. Синтаксичний рівень організації такого тексту виконує ключову функцію в забезпеченні його точності, науковості та цілісності.

Синтаксис наукового мовлення в педагогіці відзначається низкою специфічних рис, які відображають як загальні закономірності наукового стилю, так і особливості педагогічного дискурсу. Нижче розглянемо основні синтаксичні ознаки, притаманні педагогічному науковому тексту.

Важливою синтаксичною особливістю проаналізованих наукових текстів педагогічної сфери є широке використання **атрибутивних словосполучень**, що передбачають поєднання препозитивного прикметника й іменника: *фахова освіта, педагогічний супровід, професійна підготовка, критичне мислення, мультимедійні технології, віртуальні лабораторії* та ін. Багато атрибутивних словосполучень має термінологічний характер і є закріпленими в цій галузі науки двокомпонентними термінами: *пізнавальна активність, методологічний аналіз, проєктна діяльність, професійна компетентність, сталий розвиток, цифрова культура, адаптивне навчання* та ін. Трапляються термінологічні словосполучення, до складу яких входять два або більше препозитивних неоднорідних означення: *цифрове освітнє середовище, високий інноваційний потенціал, інноваційний освітній простір, індивідуальні освітні траєкторії* та ін. Словосполучення інших типів за граматичним значенням серед термінологічного апарату трапляються рідше, це обставинні словосполучення: *використовувати в діяльності, суб'єктні: учасники освітнього процесу, об'єктні: використання інструментів навчання, вибір формату навчання, упровадження інновацій, інтеграція інклюзивних технологій* тощо.

У більшості науково-педагогічних тестів простежуємо вживання **СКЛАДЕНИХ ІМЕННИХ ПРИСУДКІВ, ЯКІ** відіграють важливу граматико-логічну та стилістичну функцію, зокрема у структурі тверджень, визначень, класифікацій, наукових узагальнень: *«Впровадження європейських цінностей є одним із важливих напрямів розвитку університетського освітнього простору»*. Складені іменні присудки в науковому тексті є не лише граматичною формою, а й важливим засобом формулювання логічних, точних, обґрунтованих тверджень. Вони допомагають структурувати інформацію, підкреслюють аналітичний характер мови науковця й забезпечують відповідність тексту нормам академічного стилю: *«Формування емпатії є ключовим компонентом емоційного інтелекту»*; *«Інновації в освіті є закономірним явищем, динамічним за характером і розвивальним за результатами...»*; *«Результати дослідження є свідченням підвищення рівня мотивації до навчання»*.

У науковому педагогічному тексті досить поширеними є **розщеплені присудки** (ведеться розслідування, проводиться (здійснюється) набір, забезпечують організацію, підвищення якості навчання), які сприяють виокремленню логічного важливого компонента, де одна частина конструкції виконує роль граматичної зв'язки, а інша – розкриває змістовне навантаження. Це підсилює послідовність викладу і логічність тексту: *«Інноваційні оцінні засоби забезпечують комплексну перевірку всіх її складових елементів»*. Оскільки науковий текст часто передає складні абстрактні міркування, розщеплені присудки допомагають поступово вводити нову інформацію: *«Проєктна організація навчання забезпечує стимулювання пізнавальної активності здобувачів освіти, застосовувати знання з інших предметних областей для розв'язання проблеми»*; *«Робота в команді сприяє покращенню продуктивності праці в організації, поліпшенню якості праці, розвитку інновацій та творчості, забезпеченню капіталізації технологічних досягнень та покращенню мотивації і самовіддачі працівників»*.

Науково-педагогічний текст тяжіє до **відсутності суб'єктивізму**. За нашими спостереженнями, часто використовуються безособові речення, у яких діяч не відомий або свідомо не зазначений. Такі синтаксичні конструкції дозволяють авторові заявити про проведені дослідження та отримані результати відособлено, висуваючи на передній план не власну участь, а виконану роботу. Ця особливість узгоджується з принципами наукової етики. Наприклад: *«На основі проаналізованого матеріалу було розроблено практичні рекомендації...»*; *«Поряд з національною системою оцінювання результатів підготовки студентів запроваджено європейську кредитно-модульну систему»*.

Педагогічні наукові тексти часто характеризуються високим ступенем синтаксичної **ускладненості**. Ускладнювальними елементами найчастіше є однорідні члени речення – це такі члени речення, які виконують однакову функцію в структурі речення та поєднуються між собою за змістом сурядним зв'язком. У науковому стилі однорідні члени мають логічну, композиційну та стилістичну цінність, оскільки структурують матеріал, забезпечують перелік явищ, властивостей, етапів, понять: *«Методи активного навчання передбачають проєктну діяльність, дискусії, рольові ігри, мозкові штурми тощо»*; *«У шестирічних школярів формується усвідомлення себе, розуміння власних емоцій, а також ставлення до інших людей і навколишнього світу»*. Доречно побудовані однорідні ряди допомагають авторові

підкреслити важливість основних ознак, тенденцій, результатів: *«Автор досліджує причини, механізми, наслідки та перспективи впровадження змін у системі освіти».*

У науково-педагогічному тексті **відокремлені члени речення** виконують переважно інформативну та логіко-структурну функцію. Вони допомагають уточнити ознаки об'єкта чи суб'єкта; указати на умови, причини або наслідки; розширити зміст основного речення без побудови додаткової синтаксичної структури: *«Ключові компетентності, сформовані у процесі навчання, забезпечують гнучкість і мобільність майбутнього фахівця».* Найчастіше в науковому педагогічному дискурсі використовуються **відокремлені означення**, що уточнюють наукові поняття або дефініції (*«Рефлексія, необхідна для осмислення досвіду, є важливим елементом педагогічної майстерності»*); **відокремлені обставини**, що вказують на умови, спосіб дії, мету або причину (*«Прогнозуючи європейське майбутнє України, навчальні заклади стають важливими агентами змін у просуванні європейських цінностей»*; *«Ураховуючи результати дослідження, автор доводить ефективність методу проєктів»*); **відокремлені додатки**, які розширюють зміст шляхом пояснення (*«Менше можливостей для взаємодії з однолітками уповільнює розвиток соціальних навичок, зокрема вміння працювати в команді та конструктивно розв'язувати конфлікти»*). Їхнє вмотивоване застосування підвищує якість фахового викладу, сприяє точнішій передачі педагогічної інформації та відповідає стилістичним нормам наукового стилю.

Для досягнення логічної чіткості тексту широко використовуються **вставні конструкції**, що позначають логічні зв'язки, оцінку, послідовність викладу думки. Найпоширеніші вставні слова та словосполучення: *отже, зокрема, з одного боку / з іншого боку, на думку тощо.* Наприклад: *«Отже, важливим є розвиток здатності студента до самооцінювання навчальної діяльності, що є однією з ключових умов формування педагогічної рефлексії»*; *«Дистанційне навчання, з одного боку, розширює можливості доступу до освітнього контенту, але, з іншого боку, створює нові виклики, пов'язані з відсутністю безпосередньої комунікації між учителем та учнями»*; *«На його думку, ключову роль у цьому процесі відіграє спільний Європейський освітньо-науковий простір».*

У науковому педагогічному тексті серед складних речень переважають **складнопідрядні**, які дозволяють поєднувати кілька логічно пов'язаних суджень в одну конструкцію. Завдяки цьому створюється цілісний, глибоко аргументований виклад думки. Найбільш поширений тип підрядного – це означальне, що слугує для уточнення опису педагогічного процесу або результату дослідження: *«Це важливе вміння, яке дає змогу студентам ставати більш відкритими, адаптивними та успішними в глобальній культурній і соціальній спільноті»*; *«Емоційний інтелект є комплексною особистісною характеристикою, що поєднує емоційні та когнітивні компоненти».*

Підрядні з'ясувальні використовуються, якщо авторові необхідно передати читачеві результати дослідження: *«Навчання мовам і літературі допомагає студентам зрозуміти, як різні народи через свої мовні і літературні традиції висловлюють боротьбу за права людини, свободу і гідність»*; *«Це дає змогу зрозуміти, наскільки важливою є відповідальність кожної людини за захист прав інших».*

Складні речення дозволяють авторові вводити причинно-наслідкові, умовні, часові, цільові зв'язки: *«Інтеркультурний підхід сприяє розвитку критичного мислення та рефлексії, адже студенти аналізують і порівнюють різні культурні контексти, що дозволяє їм формувати більш зважене та об'єктивне сприйняття світу».*

Безсполучникові складні речення в науково-педагогічних текстах поодинокі й уживаються для стислості, лаконічності, виразності та підкреслення логічного зв'язку між частинами висловлювання. Вони дозволяють зробити мовлення більш динамічним та емоційним: *«Такі вправи можуть поєднуватися із завданнями на рефлексію: після завершення гри учням пропонують обговорити свої відчуття».*

Більшість речень в аналізованих текстах характеризуються **прямим порядком слів** і традиційним актуальним членуванням, у якому на початку речення – тема, а в другій його частині – рема: *«Формування проєктно-технологічної компетентності вчителя може бути успішним лише в технологічно орієнтованому середовищі...».* Ця характеристика сприяє стилістичній однорідності науково-педагогічного тексту і відображає низький рівень його емоційності. Проте приклади речень, коли тема тексту виноситься на чільне місце також трапляються: *«Актуальним стає використання в процесі професійної підготовки майбутніх учителів технологій методів навчання основ проєктування і моделювання»*; *«Значущою є здатність застосовувати знання, отримані в процесі освоєння специфіки основ проєктування і моделювання».*

У педагогічному тексті широко використовуються **мовні штампи й синтаксичні кліше**, які сприяють стандартизації викладу. Наприклад: *на нашу думку, це свідчить про...; метою дослідження є...; зазначимо, що...; важливо підкреслити, що....* Наприклад: *«На нашу думку, одним з найбільш важливих завдань навчання основ проєктування і моделювання майбутніх учителів технологій є формування в студентів схильності й готовності до саморозвитку поза навчальним процесом»*; *«Аналіз фахових та*

наукових джерел дозволяє зробити висновки...»; «Як показує аналіз довідникових джерел, педагогічну практику характеризують як спосіб навчально-виховного процесу на основі безпосередньої участі в ньому практикантів». Вони слугують базою для побудови наукового дискурсу.

У сучасному академічному середовищі важливе місце належить вмінню грамотно та логічно висловлювати думки, дотримуючись норм наукового стилю. З огляду на це вивчення синтаксичних особливостей наукового тексту стає необхідною складовою підготовки здобувачів вищої освіти, особливо на заняттях з курсу «Культура наукової української мови». Знання синтаксичних особливостей дає змогу студентам конструювати чіткі, логічно побудовані речення, що не допускають двозначностей; правильно використовувати структури з відокремленими членами речення, ускладнені конструкції; дотримуватися принципу об'єктивності й безособовості, характерного для наукового стилю.

Важливим моментом роботи з науковим стилем мовлення є оптимальний вибір навчального матеріалу, оскільки його осмислення ускладнюється багатьма лінгвістичними факторами, бо тексти насичені спеціальною лексикою, спеціальними граматичними конструкціями, мають складну синтаксичну структуру тощо. Насамперед вони повинні відповідати меті та завданням навчання, інтересам здобувачів освіти, бути пов'язаними з навчальним матеріалом із профільних дисциплін. Тексти наукового стилю, які пропонуємо студентам, є джерелом актуальної інформації та основою для створення певної комунікативної ситуації; вони сприяють збагаченню словникового запасу здобувачів, пов'язаного з майбутньою спеціальністю. Від змісту навчального тексту, від наповнення його специфічними науковими термінами, мовними конструкціями залежить процес засвоєння здобувачами освіти наукового стилю мовлення. Науковий текст допомагає цілеспрямовано організувати роботу, показати студентам місце мовних одиниць.

На заняттях з курсу «Культура наукової української мови» студенти вчаться уникати поширених синтаксичних помилок (надлишковості, порушення логічного зв'язку, тавтології); працювати з різними типами наукових текстів, адаптовувати свій виклад до жанру, адресата й комунікативної мети.

Сьогодні дисципліна «Культура наукової української мови» є важливим складником підготовки здобувачів освіти за освітнім рівнем «Магістр» та передбачає формування в студентів мовної і мовленнєвої культури, необхідної для професійного, наукового й академічного спілкування українською мовою; оволодіння нормами наукового стилю, розвиток навичок створення, аналізу та редагування фахових текстів. У результаті здобувачі вищої освіти повинні засвоїти особливості наукового стилю української мови, його лексичні, граматичні, синтаксичні та стилістичні характеристики; розвинути вміння створювати тексти наукового характеру (реферати, тези, статті, анотації, рецензії тощо); навчитися критично оцінювати й редагувати мовлення з погляду норм академічної доброчесності та мовної точності. Саме освітній компонент «Культура наукової української мови» сприяє набуттю навичок компресії та розгортання наукової інформації, анотування та реферування наукових текстів; формуванню комунікативної компетентності, необхідної для ефективної участі в науковому дискурсі, вихованню поваги до української мови як важливого інструмента професійного самовираження й академічної культури.

З метою формування вмінь у здобувачів освіти визначати синтаксичні особливості наукового тексту пропонуємо на заняттях з курсу «Культура наукової української мови» виконати такі вправи і завдання:

1. Прочитайте текст, зверніть увагу на його синтаксичні особливості (типи синтаксичних одиниць, різновиди ускладнення речень, видо-часові зв'язки тощо).

Проблеми вищої педагогічної освіти багатоаспектні та пов'язані як зі змістом освіти, так і методикою викладання, а також підготовки педагогів.

Основні труднощі передбачають недостатню практичну спрямованість підготовки, невідповідність вимогам сучасного ринку праці, застарілі освітні програми та недостатню мотивацію студентів. Окрім того, існує проблема низької престижності професії вчителя, що позначається на конкурсі під час вступу та якості відбору вступників.

2. Заповніть таблицю прикладами із запропонованого наукового тексту:

Передумовою побудови системи педагогічних цілей щодо вищої освіти є модель (профіль) спеціаліста. Сама собою модель спеціаліста не є психолого-педагогічним конструктом. В основі її змісту лежить, як правило, кваліфікаційна характеристика, у якій фіксується система вимог до працівника, який обіймає посаду в системі громадського виробництва. У ній, зокрема, описується призначення цієї посади, основний характер діяльності працівника, перераховується, що він повинен знати, вміти, якими особистими якостями повинен володіти. Модель фахівця стає інструментом вирішення психолого-педагогічних завдань, коли на її основі будується модель підготовки майбутнього спеціаліста, у якій здійснюється проєкція вимог до фахівця на вимоги до організації навчального процесу, до змісту навчальних планів, програм, методів навчання тощо.

Синтаксичні засоби наукового стилю	Приклади
Граматично повні речення; розповідні, неокличні речення з прямим порядком слів.	
Пасивні та безособові синтаксичні конструкції	
Речення, ускладнені однорідними, відокремленими членами, вставними словами та конструкціями.	
Складні речення	
Різноманітні засоби зв'язку окремих абзаців в одну композиційну єдність	

3. Знайдіть в тексті порушення синтаксичних норм. Відредагуйте ці речення, дотримуючись норм науково-педагогічного мовлення. Поясніть характер кожної помилки.

Педагогіка як наука про навчання і виховання дітей вимагає точного підходу і системність. Індивідуальний підхід, який застосовуються вчителями, дозволяє враховувати потреби кожного учня. Особливо, якщо говорити про формування ключових компетентностей, воно має здійснюватися відповідно з Державним стандартом початкової освіти.

Освітній процес в умовах Нової української школи потребує активного залучення учнів до інтерактивної діяльності, яка сприяє розвитку пізнавального інтересу. Такі методи, принаймні, як проєктна робота, дискусії, а також створення навчального середовища, є ефективними.

Педагог повинен планувати уроки не тільки з урахуванням програми, але й інтереси дітей. Основне завдання – щоб кожен учень мав змогу самореалізовуватись і розвиватись, яке забезпечується через компетентнісний підхід.

4. Виберіть науковий текст за фахом. На основі алгоритму підтвердіть належності цього тексту до наукового стилю:

Аналізований нами текст належить до наукового стилю, оскільки основна його функція – інформативна; текст реалізується передусім у письмовій формі мовлення. Текст призначений для широкого кола осіб, які досліджують проблему...

Перед нами науково - ... різновид наукового мовлення.

Текст характеризується точністю понятійного апарату (понять...) та логічністю мовлення (...). Відсутня образність та експресивність. Не виражено «я» мовця, оскільки завдання тексту –повідомлення. Його предмет, результати дослідження викладені чітко, ясно, об'єктивно. У тексті немає емоційно-експресивних засобів мовлення.

Це загальна характеристика наукового тексту підтверджується використанням мовних засобів на різних рівнях.

На лексичному рівні зауважуємо наявність термінів (загальнонаукових ... і вузькоспеціальних), зокрема книжної лексики абстрактного значення (...)

На рівні морфології виявлено:.....

На рівні синтаксису текст характеризується такими ознаками:

а) є граматично повні речення з прямим порядком слів: ...;

б) є пасивні конструкції (...);

в) значущими для цього наукового тексту є ускладнені речення (...);

г) у тексті є речення з вставними конструкціями (...);

д) логіку думки передають різноманітні засоби зв'язку окремих абзаців в одну композиційну єдність (...).

Цей текст має всі ознаки, що характеризують науковий стиль мови.

Висновки. Отже, синтаксис педагогічного наукового тексту – це система засобів, що забезпечує логічність, структурованість та наукову об'єктивність викладу. Такий текст вирізняється структурною складністю, логічністю викладу, широким використанням складнопідрядних конструкцій, нейтральністю та безособовістю. Переважають також прості ускладнені речення, у яких ускладнювальним елементом є однорідні члени речення, відокремлені означення, виражені дієприкметниковими та дієприслівниковими зворотами. Серед складних конструкцій переважають складнопідрядні з означальними та з'ясувальними. Опанування синтаксичних особливостей наукового педагогічного тексту є важливою передумовою успішного наукового письма. Знання синтаксичної побудови наукового дискурсу не лише підвищує ефективність комунікації в академічному середовищі, а й сприяє якісному засвоєнню знань педагогічної сфери.

Список використаної літератури

1. Загнітко А. Мовний простір граматики : монографія. Вінниця : Нілан-Лтд, 2018. 448 с.
2. Колоїз Ж. В. Науковий стиль української мови : практикум. Кривий Ріг : КДПУ, 2018. 132 с.
3. Лисенко Н. О. Культура наукової мови : навч. посіб. Харків : Видавництво НФаУ, 2013. 271 с.
4. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. з алгоритмічними приписами. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 392 с.
5. Писарська Н. В., Заверющенко М. П., Лухіна М. Ю. Семантико-синтаксична організація наукового стилю. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. Т. 34 (73). № 5. С. 24–29.
6. Селігей П. О. Український науковий текст: проблеми комунікативної повноцінності та стильової досконалості : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01. Київ, 2016. 427 с.
7. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навч. посіб. / за ред. Л. І. Мацько. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. 252 с.
8. Стилїстика української мови : підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; за ред. Л. І. Мацько. Київ : Вища шк., 2003. 462 с.
9. Холявко І. В. Національні традиції українського синтаксису у сфері наукової комунікації. *Філологія: сучасний погляд на вивчення актуальних проблем* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 17–18 лютого 2017 р.). Запоріжжя, 2017. С. 27–31.

LINGUISTIC AND METHODOLOGICAL BASES OF RESEARCHING THE SYNTAX OF A SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL TEXT

Kukharchuk Iryna

Candidate of Pedagogical Science, Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Primary Education
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Introduction. In the context of modern education, the academic, professional, and communicative competence formation is a key task of the students' professional training. One of the important components of this competence is the ability to work with a text as a social and linguistic phenomenon, a communicative unit of the highest level that serves a variety of communication spheres. For a full text analysis, it is necessary to understand its typology. A scientific text is not only a means of recording knowledge, but also a tool for thinking, proving, and formulating one's own position. For higher education students, it is the basis for participating in scientific discourse, writing qualification papers, articles, reviews, and projects. That is why mastering the linguistic and structural literacy of the scientific style is an urgent need that directly affects the quality of the educational process and further professional self-realization. Its linguistic organization, in particular syntactic, aims to ensure accuracy, logic, reasoning, and consistency of expression.

Purpose. To consider the syntactic features of scientific-pedagogical texts; to offer exercises and tasks in the course 'Culture of the Scientific Ukrainian Language' in order to form scientific professional competence in students.

Methods. The following methods were used in the research: analysis of sources to find out the state of problem development; a descriptive method, which combines observation, interpretation, and generalization of scientific and methodological material.

Results. The article deals with the problem of the syntactic design of scientific-pedagogical texts. It has been found that the syntactic features of a scientific-pedagogical text are determined by its functional purpose - to accurately, clearly, and reasonably convey scientific information in the field of education. An important syntactic feature of the analyzed scientific texts in the pedagogical sphere is the use of attributive word combinations that have a terminological character and are fixed in this field of science. Compound nominal predicates were also found, which help to structure information, emphasize the analytical nature of the scientist's language, and ensure that the text complies with the norms of academic style.

Split predicates are quite common in scientific-pedagogical texts, which help to isolate a logically important component. This enhances the consistency of the presentation and the logic of the text, which are the main features of the scientific style. Impersonal constructions are used, which allow the author to declare the conducted research and the results obtained in the process separately, focusing on the process rather than the subject.

Pedagogical texts are often characterized by a high degree of syntactic complexity. Complicating elements are most often homogeneous parts of the sentence that structure the material, provide a list of phenomena, properties, stages, or concepts. Separate parts of the sentence help to clarify the features of the object or subject; indicate conditions, causes, or consequences; expand the meaning of the main clause without building an additional syntactic structure. To achieve logical clarity of the text, insertion constructions are widely used to indicate logical connections, evaluation, and the sequence of thought.

In a scientific pedagogical text, complex sentences are dominated by compound sentences, which allow combining several logically related statements into one sentence. This creates a coherent, deeply reasoned statement of thought. The most common type of subordinate clause is the attributive clause, which serves to clarify the description of a pedagogical phenomenon, process, or research result. Most of the sentences in the analyzed texts are characterized by normal word-order and traditional topical division. This characteristic contributes to the stylistic homogeneity of the scientific-pedagogical text and reflects the low level of its emotionality.

The study proves that knowledge of the syntactic features of a scientific text is a prerequisite for the formation of students' scientific, professional, and communicative competence. In view of this, studying the syntactic features of a scientific text becomes a necessary component of higher education students' training, especially in the course 'Culture of the Scientific Ukrainian Language'. The article offers exercises and tasks that help to master the syntactic features of the scientific style of the Ukrainian language, develop the ability to create scientific texts, and critically evaluate and edit speech from the point of view of the norms of academic integrity and linguistic accuracy.

Originality. *The problem of the syntactic design of scientific-pedagogical texts is studied. It is proven that the syntactic features of a scientific-pedagogical text are determined by its functional purpose - to accurately, clearly, and reasonably convey scientific information in the field of education. Such a text is distinguished by its structural complexity, logical presentation, wide use of complex subordinate constructions, neutrality, and impersonality. These syntactic features serve to increase the informational content of the text, reflect the author's desire to convey complex scientific information to the scientific community more accurately and clearly. The study proves that knowledge of the syntactic features of a scientific text is a prerequisite for the formation of scientific, professional, and communicative competence.*

Conclusion. *Thus, the syntax of a pedagogical scientific text is a system of means that ensures logical, structured, and scientific objectivity of the presentation. Scientific texts are generally characterized by complex syntax in order to reflect all aspects of the pedagogical field. Mastering the syntactic features of a scientific pedagogical text is an important prerequisite for successful scientific writing. Knowledge of the syntactic structure of scientific discourse not only increases the effectiveness of communication in the academic environment but also contributes to the quality of knowledge in the pedagogical field.*

Key words: *text, scientific style, scientific-pedagogical text, syntax, sentence, scientific competence.*

References

1. Zahnitko, A. (2018). *Movnyi prostir hramatyky : monohrafiia*. Vinnytsia: Nilan-Ltd, 448 s. [in Ukrainian].
2. Koloiz, Zh. V. (2018). *Naukovyi styl ukrainskoi movy: praktykum*. Kryvyi Rih : KDPU, 132 s. [in Ukrainian].
3. Lysenko, N. O. (2013). *Kultura naukovoï movy: navchalnyi posibnyk*. Kharkiv: Vydavnytstvo NFaU, 271 s. [in Ukrainian].
4. Onufriienko, H. S. (2009). *Naukovyi styl ukrainskoi movy: Navchalnyi posibnyk z alhorytmichnymy prypysamy*. 2-he vyd. pererob. ta dop. Kyiv: Tsentр uchbovoi literatury, 392 s. [in Ukrainian].
5. Pysarska, N.V., Zaveriushchenko, M.P. & Lukhina, M.Yu. (2023). *Semantyko-syntaksyschna orhanizatsiia naukovoï styliu. Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V.I. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia. Zhurnalistyka*. T. 34 (73). № 5, S. 24 – 29. [in Ukrainian].
6. Selihei, P. O. (2016). *Ukrainskyi naukovyi tekst: problemy komunikativnoi povnotsinnosti ta stylovoi doskonalosti: dys. ... d-ra filol. nauk : 10.02.01 / NAN Ukrainy, Instytut movoznavstva im. O. O. Potebni*. Kyiv, 427 s. [in Ukrainian].
7. Semenoh, O. M. (2008). *Kultura naukovoï ukrainskoi movy: Navch. posib. Za red. L. I. Matsko*. Sumy : SumDPU im. A.S. Makarenka, 252 s. [in Ukrainian].
8. *Stylistyka ukrainskoi movy: Pidruchnyk (2003)/ L.I. Matsko, O.M. Sydorenko, O.M. Matsko; Za red. L.I. Matsko*. Kyiv: Vyscha shk. 462 s. [in Ukrainian].
9. Kholiavko, I. V. (2017). *Natsionalni tradytsii ukrainskoho syntaksysu u sferi naukovoï komunikatsii. Filolohiia: suchasnyi pohliad na vyvchennia aktualnykh problem : materialy vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Zaporizhzhia, 17–18 liutoho 2017 r. Zaporizhzhia, S. 27–31*. [in Ukrainian].

Авторське право ©2025 автори, всі права захищено. Автори погоджуються, що ця стаття залишається у відкритому доступі на умовах Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Отримано редакцією 25.07.2025 р.
Прийнято редакцією 25.08.2025 р.
Опубліковано 1.09.2025 р.